

A mohácsi csata.

Az Árpádház kihalása.

IV. Béla király halála után V. István lett az ország ura. Alig két éves uralkodása után a 10 éves IV. László került a magyar trónra, aki anyjának a kőn Erzsébetnek befolyása alatt állott.

IV. László kiskorúsága idejét udvari villongások töltötték be, melyeket anyjának a kún Erzsébetnek uralomvágya és a főurak önzése idézett elő.

Amint László elérte nagykorúságát, maga kezdett uralkodni, csakhogy uralkodásában nem volt köszönet. A király nem törődött a nép bűjával-bajával hanem — anyja révén rokonságban lévén a kúnokkal — minden idejét azok között töltötte nagy mulatozásban. A belvillongások ezután sem szűntek meg, sőt valóságos háborúkká fajultak, melyeknek pusztítását városok, falvak, templomok és iskolák sínylették meg. Ekkor pusztult el a híres veszprémi káptalani iskola, mely az Árpádok korában az ország első tudományos intézete volt.

Az országban a rablás és fosztogatás napirenden volt s a nép annyira elszegényedett, hogy igás barom helyett maga húzta a talyigát, melyet a király csúfjára el is neveztek „László szekerének.“

A király állandóan a kúnok között élt, velük mulatott, kitüntette őket s elnéző volt irántuk.

De a kúnok visszaéltek a király szereTetével és rablók módjára fosztogatták a népet s pogány erkölcsökkel a keresztény magyarságot sokban meg is rontották.

E bajok arra indították a pápát, hogy Lászlót javulásra intse.

László javulást fogadott, de javulása nem tartott

soká. Erkölcsös feleségét, mert útjában volt elzáratta, a pápa Intelmeit nem vette komolyan s ismét kedvelj kunjaival mulatozott. Rajta is maradt a „Kun László“ név.

De dicstelen életének a vége is dicstelen lett. Egy ízben kedvelt kúnjaival Kőrös környékén tanyáztott, mikor egy éjszaka három kún lopódzott sátrába és orozva megölték a 28 éves királyt. Azok kezétől halt meg tehát, akik miatt hűtlen lett magyarságához, akik miatt megfélekezett a magyar nemzetéről, akik miatt elhanyagolta és szerencsétlenségbe döntte saját véreit!

Halála után III. Endre lett az utóda, aki 11 évig uralkodott.

ő volt az utolsó árpádházi király s vele kihalt az Árpádház férfiága és a szabadkirályválasztás joga visszaszáll a nemzetre!

Magyarországi szent Erzsébet.

II. Endre király és neje Gertrúd 1207-ben Pozsonyban tartózkodtak és e tartózkodásuk alatt született meg leányuk: Erzsébet.

Hermann, thüringia grófja az alig 4 éves kis Erzsébet kezét megkérte 11 esztendő fia, Lajos részére. Miután e korban az volt a szokás, hogy a menyasszony abban az udvarban nevelkedett, ahol a vőlegény tartózkodott, a magyar királyleányt még gyermekkorában Thüringiába vitték. A Wartburgi vár

lett ettől kezdve Erzsébet tartózkodási helye, ahol az egész keresztény világ díszévé, hazája büszkeségévé és országa jótevő szellemévé növekedett.

A fiatal pár esküvője 1220-ban ment végbe. Lajos mindvégig gyengéd, szerető férj volt és szeretetével kárpótolta Erzsébetet azért a sok bánталomért, melyet sógornőjétől a kevély Zsófiától kellett eltűrnie.

Erzsébet különös szeretettel gondoskodott a szegényekről és betegekről. A szegényeket nemcsak ruhával és pénzzel, hanem eleséggel is ellátta, melyet *gyakran személyesen vitt el nekik.*

Erzsébet jótékonyága nem tetszett Zsófiának és férjét, Lajost gyakran igyekezett ellene hangolni. Egy ízben, mikor Erzsébet ismét eleséget vitt szegényeinek, a Zsófia által felingerelt Lajos haragosan lépett elé s félrevonta köpenyét, mellyel az eleséget átfogta, hogy lássa mit visz. S íme: legnagyobb csodálkozására illatos és piros rózsákat pillantott meg felesége ölében.

Egy másik alkalommal pedig egy bélpoklos gyermeket fogadott házába Erzsébet és saját ágyába fektetve ápolta. A távolból hazatérő Lajost Zsófia fogadta s az ágyhoz vezetve akarta Lajost felesége ellen ingerelni.

— Íme, lásd mit csinál feleséged — mondotta rosszakarató ravaszsággal — egy bélpoklost fektet ágyába s nem gondol arra, hogy e rettenetes betegség ragadós.

Lajos kissé bosszúsan húzta szét az ágy függönyeit, de legnagyobb megdöbbenésére a beteg helyett Krisztust látta az ágyon feküdni.

Lajos e látványra mélyen megindult s Erzsébet

ekkor kieszközölte nála, hogy a várba vezető hegyoldalon kórházat építtessen.

1225-ben Németországban éhínség ütött ki. Erzsébet ebben az időben valóságos mentőangyala volt a népnek. Naponta 900 éhezőt elégített ki s a magtárakban felhalmozott gabonakészletet, — mely rendkívül nagy értéket képviselt — kiosztotta a szegények között.

Férje Lajos 1227-ben a Szentföld védelmére indult, azonban alig ért Szicíliába, mikor hirtelen meghalt.

Lajos fivére a gögös Henrik, Erzsébetet gyermekeivel együtt kiűzte a városból, sőt gonoszságát még azzal is tetézte, hogy megtiltotta, hogy valaki menedéket adjon nekik.

A hideg éjszakába kiűzött Erzsébetnek másnap mégis első dolga volt templomba menni és megkérni a szerzeteseket, hogy énekeljék el a „Téged Isten dicsérünk“ kezdetű himnuszt, hálából Istennek azért hogy szenvedésre méltatta őt.

Sehol sem találva Erzsébet menedéket s miután gyermekeit sikerült jószívű embereknél elhelyezni, az általa alapított kórházban húzta meg magát.

Teljes 3 évet töltött Erzsébet a legnagyobb nyomorúság és nélkülözések között, midőn végre Henrik kemény szíve megesett és megengedte, hogy visszatérjen Wartburgba és rangjához méltó módon éljen.

Élete hátralevő részét Erzsébet folytonos ima és böjt között töltötte el. Marburgban is kórházat építtetett, majd felvétette magát szent Ferenc rendjébe s a kórház betegeit ápolta kifogyhatatlan türelemmel és jósággal.

Az önfeláldozó betegápolás, a kiállott szenvedések lassan-lassan aláásták egészségét s a szent-életű király leány 1231 november 19-én meghalt.

IX. Gergely pápa 1235 május 27-én még atyja» U. Endre életében a szentek sorába iktatta.

Árpádházi szent Margit.

Árpádházi szent Margit IV. Béla királynak volt a leánya s a róla elnevezett szigeten élte a leg-szentebb, legtisztább, de egyúttal legszigorúbb életet.

Mikor a tatárhordák végigszáguldtak Magyarországon s tüzzel-vassal elpusztítottak mindent, ami útjukba akadt, Mária királyné, IV. Béla hitvese távol az országtól Veglia szigetén imádkozott az országért és a népért. Imádsága közben egyszer fogadást tett, hogy születendő gyermekét Istennek szenteli, ha megkönyörül hazáján.

Az Isten megkönyörült a nemzeten s a tatárok kivonultak az országból. A királyné visszatérve az országba, Veglia szigetén született Margit nevű leányát beadta a domonkos-rendi apácák veszprémi kolostorába. Ettől fogva szent Margit az apácák között élt és nevelkedett. Alig ötéves korában nevelőnője kezéből felvette a domonkos-rendi apácák ruháját s a fiatal gyermek e pillanattól kezdve egy felnőtt ember komolyságával és meggondoltságával élte az apácák életét.

Királyi szülei időről-időre meglátogatták s örömmel látták, hogy Istennek tett fogadalmukat maga a hercegnő könnyíti meg szent, önmagába szálló életével. Hogy örömüknek és Isten iránt érzett hálájuknak látható jelét is adják, az akkori Nyulak, most szent Margit szigetén egy fényes kolostort emeltek a domonkos-rendi apácák részére, E kolostornak s egykori gothikus templomának romjai még ma is láthatók. *

A kis Margit 10 éves volt, mikor ebbe, az újonnan épült kolostorba bevonult. Két év múlva letette a fogadalmat és megkezdte azt a dicső, szent életet, melynél szentebbet a magyar történelem nem ismer.

Hogy magas származását elfeledtesse s magát a többiekhez hasonlónak tegye, önként és örömmel vállalkozott a legközségesebb, legdurvább munkák elvégzésére. A kolostor betegeit ő ápolta.

Egyszer egy Erzsébet nevű idősebb apáca undorító betegségbe esett, mely 18 évig kínozta őt. Már mindenki elvesztette türelmét a szegény beteg ápolásában, csak Margit nem. Nap-nap mellett ott ült mellette, szolgálta őt s e buzgóságával akkor sem hagyott fel, mikor már ő maga is megbetegedett és ápolásra szorult

Nehéz próbát kellett kiállnia Margit állhatóságának akkor, mikor Ottakár cseh király őt óhajtott feleségül venni. De atyja és anyja hiába próbálták rábeszélni, hogy királyi kérő kezét elfogadja, Margit hűséges maradt fogadalmához s szüleinek végül is bele kellett nyugodniok a megváltozhatatlanba.

Árpádházi szent Margit 1271 január 18-án 29 éves korában halt meg, befejezte szent, lemondó életét.

Károly Róbert király.

III. Endre, az utolsó Árpádházi király halálával a szabad királyválasztás joga a vérszerződés értelmében visszaszáll a nemzetre. Olyan királyt választhatott, amelyet akart.

De Árpád ivadéka becses volt a nemzet előtt s azért olyan férfiút kerestek, akiben legalább női ágon csörgedez a honfoglaló Árpád vére.

A cseh Vencellel és a bajor Ottóval való kísérletezés után, végül az Anjou királyi családból származó Károly Róbertét választották magyar királlyá, akinek nagyanyja V. István magyar király leánya volt.

Károly Róbert király trónralépte után főfeladatának a rend és béke helyreállítását, valamint a királyi tekintély megerősítését tekintette.

Egyes főurak ugyanis annyira elhatalmasodtak, hogy valóságos ostorai lettek a vidéknek, amelyen laktak s rá sem hederítettek a királyra. Ilyen „kis királyok“ voltak a Dunántúl a Kőszegiek, Kassa környékén az Amádék, Erdélyben a vajdák, akik zsarnoki uralmukkal gyötörték a védtelen népet. De ezek között is a leghatalmasabb Csák Máté, Trencsén-vár ura volt, aki 12 vármegye felett uralkodott. Oly nagy volt a népszerűsége csak Mátyásnak

nevezett Csák Máté hatalma, hogy a Vág vidéki szép rónaságot ő utána még ma is csak Mátyus földnek nevezik.

Károly Róbert elhatározta, hogy visszaszerzi a jogtalanul eltulajdonított királyi javakat és megtöri az elbizakodott kis-királyokat.

Munkáját először is az Amádékon kezdte, akiket Csák Máté is segített. A rozgonyi völgyben került dűlőre a dolog. A király győzött s e győzelme után sorra megtörte a többi gögös, ellenszegülő főurakat is.

Csak Csák Mátéval nem bírt a király, pedig Csák Máté egyre jobban zavarta a közbékességet. Végül 1317-ben Csák halálával állott helyre a rend.

A kényurak megtörése nagy áldást jelentett a nemzetre s Károly Róbert király ezután a bajok orvoslásához látott. Elsősorban a honvédelmet szervezte át és megalapította a Szent Györgyről nevezett lovagrendet. Ezután a kincstárt hozta rendbe s életbeléptette az állandó adót. Nagy gondot fordított az ország gazdasági viszonyaira és lelkes pártfogója volt az iparral és kereskedéssel foglalkozóknak. Az igazságszolgáltatás terén is sokat tett, teljesen megszüntette az istenítéleteket.

Károly Róbert király, aki bölcs uralkodásával és korszerű intézkedésével a jólét és hatalom magas fokára emelte országát. 1342-ben halt meg s az ország őszinte szeretettel siratta meg királyát.

Nagy Lajos.

Károly Róbert halála után fia, az alig tizenhatéves Lajos került a trónra.

A fiatal Lajos király megkoronázása után mindjárt első cselekedetével az egész ország szeretetét megnyerte. Első dolga volt ugyanis Szent László király sírjához zarándokolni Nagyváradra. Ott leborult a dicső, szent király ezüst koporsója előtt és fogadást tett, hogy az ő példája szerint fog uralkodni élete utolsó napjáig.

S amit az ifjú fogadott, azt a férfi meg is tartotta. Sok gondja, baja közepette mindig hősiesen állta meg helyét.

Mindjárt uralkodása elején, 1345-ben szörnyű hír érkezett országába: megölték öccsét, Endrét, a nápolyi királyt, akit Endre felesége, Johanna királyné öletett meg.

Visegrad királyi vára gyászba borult. Lajos király fekete zászlót csináltatott, arra ráfestette öccse képét, aztán sisakot tett fejére, felült lovára és így szólt:

— Ez alatt a zászló alatt megyek megtorolni Endre öcsém halálát. Nem hívok királyi paranccsal senkit sem. De aki osztozik királyá bánatában, gyászában, az jöjjön velem, önszántából.

S a magyarok örömmel, készséggel siettek királyuk segítségére. Város város után hódolt meg annak a fekete zászlónak, amelyen Endre király képét lengette a szél.

Lajos király diadalmasan vonult Nápolyba, a világszép városba. Valamennyi bűnös életével fizetett, csak Johannának sikerült megmenekülnie, Franciaországba szöknie.

Olaszországban mindenütt lelkesedéssel fogadták a lovagias magyar királyt, aki Nápolyban felvette a Szicília királya címet. Majd rendbehozta új királysága ügyeit, kormányát helytartóra bízta s ő maga visszatért hazájába.

Azonban alig tért vissza Lajos Magyarországra Johanna idegen segítséggel ismét Nápolyban termett. Ennek hírére Lajos megint hatalmas sereggel sietett Olaszországba s diadalt diadalra aratott második útja alkalmával is. Most már Johannát is elérte végzete. Férje haláláért életével lakolt, Lajost pedig az egész világ ünnepelte.

Sok csatát kellett vívnia még ezután Lajos királynak. Itt is, ott is ellenség támadt az országra.

Dicsőséges hadjáratot vezetett a Magyar- és Lengyelországot egyre pusztító litvánok és az újra felbukkanó tatárok ellen. Vitéz seregével teljesen szétverte őket, úgy, hogy többé nem is háborgatták az országot. A közös erővel, közös ellenség ellen vívott harcok szeretettel fűzték össze a lengyelt és a magyart.

Mikor aztán Kázmér lengyel király meghalt, a lengyel nemzet Nagy Lajos fejére tette a koronát. Ekkor Magyarország határát három tenger mosta és Lajos király erősen, bölcsen uralkodott népe felett. Olyan jólét szállta meg az országot, minőt az eddig alig ismert. Magyarország legfényesebb napjai voltak ezek.

A történelem nem hiába nevezi „Nagynak Lajos királyt. Buzgó vallásossága, államférfiul bölcse-sége az egész művelt világ nagyjai közé emelték. Alatta érte el Magyarország hatalmának és tekintélyének legmagasabb fokát. Tíz ország népe telje-

sítette a magyar király parancsait s a magyar állam vezérszeretét játszott Európa politikájában s előharcosa volt a katolikus kereszténységnek.

Krónikások, költők írtak Lajos király bajnoki tetteiről s a király koronájának fénye besugározta egész Európát.

De hadd beszéljünk e! egy olyan eseményt, mely nem a csataterén tett babért Lajos fejére.

Midőn Lajos király Olaszországban volt, egy alkalommal a megáradt Negro folyón akart keresztül menni egy csapat magyar lovaggal. De hiába kutattak átjáró után, azon a helyen ahol álltak, sebes és mély volt a víz sodra. A király észrevett a közelben egy fiút, aki a lovát úsztatta.

— Hé, fiam, — kiáltott rá — nem próbálnád meg, hogy át lehet-e kelni ezen a helyen? Fejedelmi jutalomban részesülsz!

A legényke egy kicsit tétovázva nézte az Örvénylő hullámokat, aztán a folyóba ugrott.

A víz közepén egyszerre csak az örvény ragadta el, lekapta lováról s forгатagába sodorta . . . A fiú halálharcot küzdött a habokkal, melyek összecsaptak feje felett s már-már a hullámsírba temették.

A fiú, mikor feje egy pillanatra kiemelkedett a vízből látta, hogy egy lovag úszik feléje paripáján, — maga a király!

Elszörnyedve nézte ezt a király kísérete. A király pedig szerencsésen elért a fiúhoz s megragadta. De ebben a pillanatban őt is lesodorták a hullámok lováról.

— Bocsásd el a fiút, felséges királyunk! — kiáltották a rémült lovagok a partról.

Lajos király azonban nem bocsátotta el, hanem óriási erőfeszítéssel, maga is élet-halálharcot víva, kiűszott vele a partra.

Sok nagy diadalt aratott a király, de azok között mégis ez volt a legdicsőbb, mert ezzel szívének nemességét s önfeláldozására kész lelkét mutatta meg.

Nagy Lajos király számos törvényt is alkotott, melyek közül egyesek a legújabb időkig is érvényben maradtak. Atyja által megalapított banderiális honvédelmi rendszert tovább fejlesztette. Az ipar- és kereskedelem felvirágoztatása céljából életbeléptette a céhek szabályait.

Nagy Lajos király — bár atyja még olasz volt — már tetőtől-talpig, szívvel-lélekkel magyar volt s ilyenné tette udvarát is. Nemcsak családja tagjaitól, de a fényes udvarát felkereső idegen tudósoktól és művészektől is megkövetelte, hogy megtanulják a magyar nyelvet. Tudományszeretetének bizonyosága, hogy ő alapította meg az első magyar egyetemet Pécsen.

Negyven évi uralkodás után 1382-ben halt meg Nagy Lajos, Magyarország egyik legnagyobb, legdicsőbb királya.

A török veszedelem.

Nagy Lajos halála után leányát, Máriát koronázták magyar királlyá, míg másik leányát, Hedviget a lengyelek választották királyukká.

Mária Luxemburgi Zsigmondnak lett a felesége,

aki erősen uralomravágyó fejedelem volt s így történt meg, hogy híveket szerezvén magának, még felesége életében 1387-ben ugyancsak királlyá koronáztatta magát.

Ettől kezdve Mária haláláig (1395) két királya volt az országnak s hogy a társuralkodás zavart nem okozott, az csakis a szelíd lelkű királynő engedékenységének és finom tapintatának tudható be.

Még Zsigmond király uralkodása előtt ütötte fel fejét az úgynevezett „török veszedelem“, amelyet aztán még néhány évszázad múltán is erősen megsínylett az ország.

A Turkesztánból kiszorított törökök ugyanis Kis-Ázsia elfoglalása után Európában is megvetették lábukat, 1361-ben már Drinápolyt is elfoglalták s európai birtokaik fővárosává tették meg.

Az első király, aki a törökökkel harcra kelt, Nagy Lajos volt, aki meg is verte őket, de a kellő támogatás híján azt már nem tudta elérni, hogy Európából kiszorítsa őket.

Zsigmond király is többször hadakozott a törökökkel. A döntő mérkőzés azonban Mária királynő halála után, az 1396.-ik évben történt meg.

Zsigmondnak sikerült megnyernie az európai uralkodók segítségét s így a nyolcvanezernyi seregben, mellyel a törökök ellen indult, tízezer francia, ugyanennyi angol, számos német, cseh és lengyel, összesen vagy harmincezer idegen vitéz volt.

A pompás hadsereg Nikápolyt vette ostrom alá. De alig hogy megkezdték a vár ostromát megérkezett Bajazid szultán felmentő serege is.

Az elbizakodott francia lovagok azt hitték, hogy a török nem mer velük szembe sem állani és nem

hallgatva Zsigmond figyelmeztető szavára, maguk szállottak harcba a törökök túlnyomó ereje ellen.

A bátor támadás, hősiecs harc és kezdetben kivívott sikereik dacára is vereséget szenvedtek.

Ezután már a magyar sereg sem volt képes a franciák hibáit helyreüni. Húszezer derék keresztény holtteste földte a csatatért, tízezer keresztény pedig török rabságba került.

Maga Zsigmond is csak Konstantinápolynak kerülve, Dalmátországon keresztül tudott visszajutni Magyarországra.

A nikápoli csata után nagyot nőtt a törökök hatalma. Megfészkelték magukat Boszniában, Szerbiában s Erdélyországot is folytonosan fosztogatták.

Az ország déli szomszédai, a bosnyákok és szerbek ekkor belátták, hogy csak Zsigmonddal együttesen léphetnek fel eredményesen a törökök ellen s ezért szövetségre léptek Zsigmonddal.

A szerbek azonban később Galambóc várát hűlenül a török szultán kezére játszották. Ekkor Zsigmond ostrom alá fogta a várat s már a döntő rohamra készült, mikor megérkezett a török felmentő sereg. A törökök túlnyomó ereje elől kénytelen volt visszavonulni s eközben majdnem török fogságba került, csak Rozgonyiné Szentgyörgyi Cicelle, aki hősiecsen küzdött férje oldalán a törökök ellen, mentette meg a királyt az elfogatás elől. Így hát Galambóc vára elveszett.

Zsigmond hadai 1437-ben ugyan fényes diadalt arattak a Szendrőt ostromló törökökön, de ez a győzelem a törökök terjeszkedését tartósan megakadályozni már nem tudta.

Hunyadi János.

A törökök elleni véres viadalokban egyszerre egy ismeretlen vitéz tűnt fel, aki hősiességben és bátorságban mindenkit felülmúlt. Pajzsára fekete holló volt festve, csőrében aranygyűrűvel.

Ez a hollós vitéz: Hunyadi János volt.

Hol született? Senki sem tudja bizonyosan. Költői hagyományok kedves mesékkel szólnak eredetéről. Mondják, hogy mint árva gyermek anyjától emlékül egy gyűrűt kapott. Ezt a gyűrűt, mikor az erdő alján játszadozott vele, egy holló elrabolta tőle. És a gyermek hirtelen felkapta a mellette fekvő nyilat, utána ment a hollónak s lelőtte. Ezért látható Hunyadi pajzsán a holló, csőrében aranygyűrűvel.

Azt is regélték róla, hogy Zsigmond király István szerb fejedelem udvarában látta meg először Hunyadi Jánost. Gyermek volt még s a fejedelem parancsára elfogott a vadászaton egy eleven farkast. Zsigmondnak megtetszett a hős fiú s elkérte a fejedelemtől. Az ő országából: Szebenből való volt, jussa is volt hozzá. Így került volna Hunyadi János Zsigmond király udvarába.

Első fényes diadalát Nagy-Szebennél, a másodikat a Vaskapunál aratta, öt hónap alatt öt török tábornokot semmisített meg s behatolt Törökország közepébe. A török szultánt békére kényszerítette, melyet 1444-ben kötöttek meg a szegedi országgyűlésen.

Hunyadi tíz döntő ütközetben verte meg a törököt, de rajta csak kétszer tudtak diadalmaskodni, akkor sem ő volt az oka a csatavesztésnek. De minden diadala között legfényesebb az volt, melyet Nándorfehérvárnál aratott a törökön.

Mikor II. Mohamed ült a török császári trónra, hatalma egész Európát rettegésbe ejtette. Görögországot már elfoglalta s fővárosát: Konstantinápolyt is bevette. A győzelmében elbizakodott szultán ezt mondta:

— Amint egy Isten van az égben, úgy egy úrnak kell lenni a földön is s az én vagyok!

Már azt is kiszámította, hogy hány nap múlva fog Nándorfehérváron, Budán és Bécsben ünnepegni. De egyet kifelejtett a számításból. Azt, hogy a Duna és Tisza mentén él egy nép, aki hazájáért kész meghalni s van egy hős vezére, egy Hunyadija, aki a török tervét megghiúsítja.

Mohamed elindult világhódító útjára s Nándorfehérvárnak tartott. Hunyadi a várat ellátta eleséggel s akkora sereggel, amelyet hamarjában szerezni tudott. Maga pedig gyűjtötte tovább a harcosokat a vár felszabadítására.

A török roppant sereggel s 3000 ágyúval érkezett Nándorfehérvár alá. Kétszáz gályával zárta el a Dunát, hogy a magyar sereg át ne mehessen. A száraz felől ágyúval lövette a vár falait s mozsarai kőgolyókat hajigáltak a városba. A tevék és bivalyok egész serege hordta a törököknek a lövészert, meg a fegyvert.

Hunyadinak sem a király, sem a főurak nem siettek segítségére. Csak Kapisztrán János, egy lelkes szerzetes állt az oldala mellé s keresztes hadakat gyűjtött Hunyadi zászlaja alá. Amint megérkeztek ezek a segítőcsapatok, megkezdődött az ütközet.

A Dunáról kellett először a török gályákat elpusztítani. De hogyan? Hunyadinak nem volt hajóhada

Összeszedte tehát a Dunán található apró dereglyéket s felültette rájuk a kereszteseket.

A törökök gúnyos hahotával fogadták az apró dereglyéseket. De az első roham után belátták, hogy veszedelem fenyegeti őket. A keresztések könnyű dereglyéikkel nyílként siklottak a nagy gályák közé, melyek a szűk vízen mozdulni sem tudtak. Tüzet szórtak a török gályákra s egy evezős dereglye egyenként furdalta át a török hajókat.

Hunyadi a parton lovasságával kísérte a bátor hajókat. Olykor a nándorfehérváriak is kitortek s negyven hajóval hátbakapták az ellenséget. Öt óra múlva a török hajóhad legnagyobb része elégett és a víz alá merült.

Ezzel kezdődött a nándorfehérvári diadal.

Kapisztrán seregében legtöbb volt a földművelő, deák és barát. Kasza, kapa, vasvilla, rozsdás kard, buzogány, csákány és fokos volt a fegyverük.

— Jézus! — kiáltással, félrevert harangok kongása mellett rohantak az ellenségre.

— Rajta magyar! — volt a harci riadójuk.

Mohamed csöcselékhadnak csúfolta őket. A prófétára esküdött, hogy ezt a csekély, gyülevész népet az első rohamra szétkergeti.

A hajóhad elpusztítása után Mohamed a várat támadta meg, amelynek védelmét időközben Hunyadi János vette át, ki ezer veszedelem közt tört oda utat magának.

Nyolc napon át a magyarok minden támadást vitézül visszavertek. A kilencedik napon általános rohamra zúdította Mohamed seregeit. A harcnak az éjszaka sem vetett véget. Reggelre a vár bástyái egymásután dőltek le. A törökök már a vár faláig

nyomultak, a győzelem már-már az övék lett. A szultán táborában felhangzott a diadalzene.

Azonban örömük korai volt. A keresztések Kapisztrán biztató, lelkesítő szavára hős elszántsággal rohantak a törökre. Mohamed ijedve látta, hogy a csőcseléknek csúfolt keresztések csapásai alatt mint hullanak el legjobb vitézei. Erre a janicsárokat küldötte ellenük, akik a vár kapui alá szorították őket.

Ebben a pillanatban megharsantak a trombiták..

Hunyadi tört ki a várból vitéz lovasaival. A török két tűz közé szorult. A csata általános lett. Harci kiáltás, fegyverek csengése, lovak robaja, ágyuk dübörgése hallatszott mindenütt. Mindenfelé hullottak a hősök. Maga a szultán is a harcolók sorában küzdött. Példájával buzdította, lelkesítette vitézeit. Egyszerre egy kopjától sebet kapott s megrémült. Megfordította lovát s megfutamodott a csatától.

A szultán futása eldöntötte az ütközetet: a magyar győzött. Diadalát az egész ország és az egész keresztény világ ünnepelte s áldotta Hunyadi János nevét.

De ezt a diadalt a nagy hős élete árán vásárolta meg, mert a harc fáradalmi közepette halálos betegséget szerzett.

A haldokló hős magához hívatta fiait: Lászlót és Mátyást. Megáldotta őket s örökségül hagyta számukra törhetetlen honszerelmét.

Igazságos Mátyás király.

Hunyadi János halálát az egész ország meggyászolta. Mindenki őszinte szívvvel megsiratta a nagy, törökverő hőst.

Csak Ciliéi, V. László király nagybátyja, a Hunyadiak ellensége nem titkolta, hogy örül a halálhíreknek. Ciliéi még a nagy Hunyadi életében is folyton áskálódott, ármánykodott ellene s mindent elkövetett, hogy V. Lászlót, a könnyen befolyásolható, akarat nélküli királyt ellene ingerelje.

Hunyadi János halála után a dölyfös és ármányos Cillei a két Hunyadi fiú élete ellen tört, hogy annál biztosabban elérhesse célját: a király felett való teljes hatalmat s így ő kormányozhassa az országot.

Hunyadi László barátai azonban felfedték Cillei cselszövéseit és egy összeszólalkozás alkalmával megölték a rosszindulatú főurat.

V. László látszólag megbocsátott a Hunyadiaknak, sőt Hunyadiné megnyugtatóra Temesvárot meg is esküdött, hogy nagybátyja haláláért nem fog bosszút állni a Hunyadiakon.

Esküjét azonban nem tartotta meg s a Hunyadiház ellenségeinek befolyására Hunyadi Lászlót 1457 március 16-án a budai szent György-téren lefejeztette, Mátyást pedig börtönbe vetette.

Erre a hírre Hunyadiné bátyja Szilágyi Mihály hadat gyűjtött és úgy indult a király ellen. Az ország, nemessége pedig seregesen tódult Szilágyi zászlaja alá.

V. László a kitörő vihar elől Csehországba menekült s a fogoly Mátyást is magával vitte.

A királyt azonban csakhamar utólérte az igazság;

büntető keze, nemsokára váratlanul meghalt 1457 november 13-án, Hunyadinének tett esküje évfordulóján.

V. László halála után az egész ország egy akarattal Hunyadi Mátyást kiáltotta ki királynak, akit fényes követség hozott vissza az országba.

Mátyás még tizennyolc éves sem volt, mikor királlyá választották s azért úgy határoztak, hogy nagykorúságáig édesanyjának Szilágyi Erzsébetnek testvérbátyja: Szilágyi Mihály legyen az ifjú király gyámja. Mátyás király azonban hamar megmutatta, hogy nincsen szüksége gyámra.

Erős kézzel kezdett uralkodni s megfékezte mindazokat, akik nem tisztelték a törvényt, az igazságot. Sőt, mikor Szilágyi Mihály is ellenére tett, elfogatta őt és Világos várába záratta s ezzel megmutatta azt, hogy egyforma mértékkel mér mindenkinek.

Tömérdek bajjal küzdött Magyarország, mikor Mátyás király átvette az uralkodást. Az ország egy részét a törökök tartották megszállva. Sok várban pedig rablólovagok ütöttek tanyát. Mátyás király Jajcánál és a kenyérmezei síkon tönkrevverte a törököket, majd híres fekete seregével elfoglalta Ausztria nagy részét s bevonult a császári székvárosba: Bécsbe.

Mátyás király adóztatta meg a nemeseket először. Azelőtt csak jobbágyok fizettek adót, ami bizony nagy igazságtalanság volt. Így aztán az adóból mindig megtelt a király kincstára. De azt a tömérdek pénzt Mátyás mind az ország javára fordította. Állandó hadsereget toborzott, a győzhetetlen fekete sereget, amely a legelső rendes hadsereg

volt Európában. Olyan vezéreket állított katonái élére, mint például Kinizsi Pál, a molnárlegényből lett hadvezér, a törökök réme, aki két karddal verekedett egyszerre.

A csaták fürgetegei után se henyélt Mátyás király. Pazar fényvel berendezett budavári palotájában egymást érték a vitézi torna játékok és bajvívások. A daliás ifjú király ezekben is első volt mindig.

A kormányzás ezer gondjai között a tudományokat és művészeteket is ápolta. Külföldről udvarához édesgette a legkitűnőbb tudósokat és művészeket s azok körében pihente ki a csaták fáradalmaikat és az uralkodás gondjait.

Akkoriban még alig volt Európában nyomda. De Mátyás király mindjárt a legelsők között volt, akik a nyomtatás mesterségének tért nyitott. Budavárában nyomdát állított fel s tudósaival, művészeivel könyveket íratott, képeket festetett. Nagyszerű könyvtárának messze földről is csodájára jártak.

*
* *

Mátyás nemcsak másokkal szemben volt kérelhetetlenül igazságos. Éppúgy megkívánta, hogy neki is mondják meg az igazságot, szemtől-szembe, hímezés-hámozás nélkül. A hízelkedőket gyűlölte s nem tűrte meg maga körül.

Száz, meg száz tréfás és komoly történet maradt meg róla, hogy miképen szolgáltatót igazságot. Akárhányszor álruhába öltözködött. Szegényes ruhájában aztán felkereste azokat a helyeket, ahonnan panaszkodtak neki s úgy fürkészte ki, hogy mi a baja a népnek? Ki annak az oka? S aszerint osztott

az ártatlannak kárpótlást, jutalmat, a bűnösnek pedig büntetést. Ahol meg jó példával kellett előljárni, ott királyi fényes ruhájában ő maga volt a legelső.

Egyszer Gömörmegyében utazott. A törvénytevéés után a megyei urakkal vidám áldomást ült. Csengtek a poharak és szebbnél-szebb köszöntöket mondtak a királyra, hazára, a király győzelmeire, a vitézekre.

Ezalatt pedig a szőlőhegyen, amelynek borházában a nagyúri vigasság tartott, szegény jobbágyok izzadva kapálták a szőlőtőkékét.

Egyszerre felállt Mátyás király a dúsán terített asztal mellől:

— No, urak — mondta — eddig mi vigadtunk, a jobbágyok meg dolgoztak. Most fordítsuk meg a dolgot: kapáljunk mi, azok meg hadd mulassanak!

Az urak eleinte azt hitték, hogy a király csak tréfál. De a király kapát fogott a kezébe s a legkomolyabban hozzálátott a munkához.

S az uraknak mit volt, mit tenni? Ők is kénytelenek voltak kapát fogni s aztán kapáltak ők is. Némelyik szédült, némelyik izzadt a szokatlan munkától, de a király úgy tett, mintha észre sem venné kínos szenvedésüket.

Végre is az egyik úr nem állhatta tovább. Letette a kapát, kétszer-háromszor megtörülte verejtékes homlokát s alázatosan megkérte a királyt:

— Uram, pogány dolgot művelsz. Én szívesen ontom véretem éretted és a hazáért, de a kapáláshoz nem értek.

Mátyás király szigorúan nézett rá:

— Jól van urak, hagyjuk el hát. Csak azt akartam megmutatni, hogy az a munka sem könnyű

amit a szegény jobbágy végez. Kemény rög a föld s aki azt megműveli, véres verejtékének gyöngyével megöntözi méltó rá, hogy megbecsüljétek. Azért, ha máskor isztok, ne feledjete el áldomást mondani a szegény munkás, izzadó jobbágyokra, a magyar népre is!

Mátyás király, amint egyszer egy erdőben sétált az egyik tölgyfa alatt egy öreg koldust vett észre.

A király megszólította:

— Adj Isten, jó ember!

— Fogadj Isten, uram!

Mátyás észrevette, hogy a koldus féllába hiányzik. Megkérdezte ennek az okát:

— Hol vesztetted el a féllábadat?

— A nándorfehérvári ütközetnél, felelte a koldus, — majd tovább beszélgetve Mátyással elmondta azt is, hogy úrnője, akinek férje Nándorfehérvárnál esett el, földönfutóvá lett, mert kiűzte várából a szomszéd hatalmas várúr.

— Hát ezt szeretném elmondani Mátyás királynak, — fejezte be a koldus, — aki igazságos király és nem hagyja el az elnyomottakat... Elmegyek és elmondom neki. Ha nem engednek hozzá koldusgúnyámban, akkor megvárom az utcán és lába elé vetem magam.

— Menj csak nyugodtan haza, derék vitéz — mondta biztatón Mátyás — mire megérkezel: a király már igazságot tett!

— Uram, hát te ismered a királyt és elmondasz neki mindent? — kérdezte boldogan a koldus. —

— Áldjon meg az Isten érte! — azzal hazafelé vette útját.

Mire a falujába ért, már látta, hogy az ismeretlen úr mindent elmondott a királynak. A kastélyon megint az ő úrnőjének lobogóját látta lengeni. Úrnője hálából felszabadította őt jobbágyi sorsból és szabad emberré tette.

S a szegény embernek már nem volt más kívánsága, minthogy egyszer megláthassa az igazságos, dicsőséges királyt. Es kívánsága teljesült. Egy napon falujuk felé tartott a király. Sok nép sereglett össze, hogy láthassa szeretett királyát, ő is várta kicsiny háza előtt. Amint a gyönyörű fekete sereg fele elhaladt, jött a király délceg lován.

Ezer és ezer torok kiáltotta lelkesen:

— Éljen Mátyás király!

Az öreg felemelkedett. Reszkető kezét a szeme felé emelte a nap ellen, hogy tisztán láthassa a királyt s csodálattal telt meg a szíve: akivel ő az erdőben beszélgetett és aki az üldözöttek igazságát szolgáltatta, az maga a király volt!

Levette kalapját s az égre tekintve, csak ennyit mondott:

— Áldás életére!...

*
**

Nem hiába szerette a nép Mátyás királyt: nem volt több hozzá hasonlatos királya az országnak. Amint neszét vette, hogy itt, vagy ott erősen sa nyargatják a szegény népet, nem volt nyugodalma Budavárában hanem álruhába öltözött s úgy ment színről-színre látni a valóságot.

Egyszer hírüi vette, hogy a kolozsvári bíró ugyancsak sanyargatja a szegény népet. Hiszen több sem kellett Mátyás királynak.

Parasztruhát öltött magára s elment Kolozsvárra s ott leült egy mézárszék elé, éppen szemközt a bíró házával. De jókor jött és jókor ült szemközt a bíró házával! Nagy sereg ember fát hordott a bíró udvarára s egy másik sereg ember meg vágta a fát bent az udvarban.

Mellettük a hajdúk s pálcával biztatták az embereket: hordjad paraszt, vágjad paraszt!

Egyszer csak az egyik hajdú megpillantotta Mátyás királyt.

— Ne, te, ne! — kiáltott rá — hát mit lopod az Isten áldott napját? Kelj föl, ne lógasd hosszú orrod, hitvány paraszt!

S hogy szavának nagyobb foganatja legyen, pálcájával jót húzott a „hosszú orrú paraszt“ hátára.

Mátyás felállt, de nem indult.

— Indulj már!

— Jó, jó, de mit fizet kend?

— Ezt ni! — ordította a hajdú s még nagyobb vert Mátyás hátára. — Indulj előttem!

Mi volt mit tenni, Mátyás elindult a hajdú előtt.

— Be a bíró udvarára, vágjad a fát, hosszú orrú!

A bíró ott könyökölt a tornácson. Mátyás megszólította:

— Kigyelmed a bíró?

— Én hát, mi közöd hozzá?

— Ahhoz nekem semmi közöm, de szeretném tudni, hogy mit fizet a favágásért?

— Ejnye, ilyen-olyan, szedte-vette parasztja —

káromkodott a bíró — mindjárt fizetek én neked. Húzd rá! — parancsolta a hajdúnak.

No annak sem kellett kétszer mondani, harmadszor is jó erősen rávert Mátyás hátára.

Mátyás többet egy szót sem szólt, hanem vágta a fát és hordta a bíró pincéjébe szorgalmasan, hanem mikor senki sem látta három hasáb fára veres krétával ráírta a nevét.

Este aztán csendesen elment, de másnap megint beállított Kolozsvárra, de most már királyi ruhában s nem ült a mézárszék elé, hanem felment palotájába.

Elhívatta a bírót, akihez ez volt az első szava:

— Mi hír a városban bíró uram?

— Semmi nevezetes felséges uram — felelte a bíró, aki a fényes ruhában nem ismerte meg a tegnapi parasztot. — Csendben, békében élünk, amiért áldjuk is felséged nevét lefektünkben, felkeltünkben.

— Úgy? Hát a szegény föld népe? Nem sanyargatják az előljárók?

— Nem sanyargatja senki felséges uram. Soha sem volt ilyen jó dolga a szegény embernek.

— Jól van bíró uram. Hanem szeretnék végigsétálni a városon, hogy mindent színről-színre lássak. Tartsanak utánam kigyelmetek.

Elindult Mátyás király, utána a bíró s mind a tanácsbeliek. Mennek utcáról-utcára s egyszerre csak Mátyás megáll a bíró háza előtt.

— Ejnye de nagy kazal fája van bíró uram!

— Isten megsegített, — mondta a bíró nagy alázatosan.

— Hát az Istenen kívül még ki segített? Kik hordták ide ezt a sok fát?

— A népek, felséges uram.

— S mit fizetett nekik?

— Ingyen, szeretetből tették, — felelte a bíró.

— Na, én mintha másképp hallottam volna ... Hé, legények, — fordult a király szolgálóihoz — hányjátok szét a kazalt!

A legények munkához láttak, széthányták a fát, Mátyás meg csak nézte erősen, hogy mikor kerül elő a három fája. Előkerültek azok is.

— Nézzen ide bíró uram. Tud-e olvasni?

— Tudok, felséges királyom — hebegte a bíró, akinek akkor már égett talpa alatt a föld.

— Olvassa, mi áll ezen a három hasábon?

— Mátyás ... Mátyás ... Mátyás... — dadogott a bíró.

— Bizony, ha Mátyás, úgy tudja meg kend, hogy én írtam azt oda. Én voltam az a hosszú orrú paraszt, akire háromszor vágott a hajdú, mert fizetés nélkül nem akartam hordani a fát!

— Oh, felséges uram! Kegyelem árva fejemnek!

Térdre borult a bíró, térdre a hajdú is.

Mátyás előbb a hajdúhoz fordult:

— Te állj fel. Te szolgál vagy, te azt tetted, amit az urad parancsolt. Hanem kendet bíró uram példásan megbüntetem, amiért a szegény népet sanyargattad.

Az emberek, akik hallották lelkesen kiáltottak fel:

— Éljen Mátyás király! Éljen az igazság!

... Hanem Mátyás király halálával meg is halt az igazság ... Még ma is mondja a nép: Meghalt Mátyás király, oda az igazság! ...

A mohácsi vész.

Mátyás király halála után II. Ulászló lett a király, aki gyámoltalan, tehetetlen uralkodó volt s aki az ország ügyeivel nem sokat törődött. II. Ulászlót fia II. Lajos követte a trónon, aki ekkor csak tíz éves volt.

II. Lajos uralkodása alatt történt, hogy a török trón gazdát cserélt. Szelim szultán helyébe Szulejmán lépett, aki vérszomjas, harcias fejedelem volt. Trónra-lépése után követeket küldött II. Lajoshoz és évi adót követelt tőle.

Lajos a követet letartóztatta és a keresztény fejedelmektől kért segítséget a törökök ellen. A kért segítség elmaradt, de helyett megjött a török szultán hadizenete.

Szulejmán kétszázezer emberrel közeledett az ország felé és Lajosnak alig volt négyezer katonája.

Lajos király Csepel szigetén búcsúzott el feleségétől a királynétól. Utolsó búcsúja volt az. Úgy vonult Tolna felé, a biztos halál elé.

Lassan-lassan gyülekeztek a közellevő főurak hadai is Tolna alá. Eljött Tömöri Pál a hős érsek és az ifjú Zápolyai György.

Mintegy húszezer ember lehetett már együtt,

midőn eszükbejutott az uraknak, hogy vezér is kellene. Tömöri Pált tették meg akarata ellenére fővezérnek.

Mohács alatt ütötték fel a király táborát, ott várták be harcra készen a törököt. Szulejmán ezalatt átkelt a Dunán kétszázezer emberével és háromszáz ágyúval.

Végre eljött a végzetes nap. 1526. aug. 29-én megindultak a magyar seregek a mohácsi mezőre, vígan, csatára készen.

Midőn a király elindult sátorából, szakácsa megkérdezte, hogy hol várja az ebéddel?

— Isten tudja azt — felelte a király, — hogy hol fogunk ma ebédelni!

Lassan megindult a török sereg, amelyet maga a szultán vezetett testőreitől körülvéve. Lajos fejére is rátették az ezüstsisakot,

A trombiták megharsantak. És a két tábor egymásnak rontott, A harc elkeseredett és dühös volt. A törökök Allah kiáltása elnyelte a magyarok Jézus jelszavát.

Egy órai hősi harc után a roppant török sereg hátrálni kezdett a kis magyar csapat elől. Majd hanyathomlok rohantak a Duna felé.

— Utána! Miénk a diadal! — kiáltotta Tömöri és rohant Zápolyaival a futók után.

S ekkor egyszerre szétoszlottak a futó törökök és az üldöző kis csapatra háromszáz ágyú kezdett tüzelni. Az első lövésre elesett Tömöri és Zápolyai György a sereg hősei, akik legelői voltak a harcban.

A diadalordítás egyszerre halálkiáltássá lett. A bátrak még egy rohamot próbáltak meg, de ekkor elesett Drághfy is, az ország zászlajával. A derék

sereg halva feküdt a síkon. Aki még élt az futásban keresett menedéket.

Egy hirtelen zápor aztán teljesen véget vetett a csatának, melyben a magyar nemzet színe, virága elpusztult.

Ez drága nap volt! Hét főpap, huszonnyolc főnemes, ötszáz főúr, s mintegy huszonötezer nemes veszett ei ezen a napon hős halállal, szomorú halállal.

Elveszett maga a király is.

A végső veszedelemben apródjai kiragadták a csatamezőről és futottak vele az omló zápor elől.

Egy kis patakon kellett keresztül úsztatniok, a Csele patakon, mely a záportól igen megáradt.

A király neki ugratott a háborgó víznek, de lova megcsúszott, visszaesett és maga alá temette a királyt is.

Két hónap múlva találták meg a Csele patakban s temették el ősei mellé a székesfehérvári sírboltba.

Így lett a mohácsi csatátér a magyar nemzet „nagy temetője“, melybe a nemzet „dísze, virága“ temetkezett.

Szülejmán császár, aki azt hitte, hogy a magyar seregnek csak egy kis részével ütközött meg, még négy napig tartózkodott a diadal helyén. Aztán Budára indult, miközben hadai a Dunántúlt fosztogatták. Ellenállásra senki sem gondolt s Buda vára kardcsapás nélkül jutott birtokába.

Szülejmán csak tíz napig tartózkodott Budán, de rövid tíz nap alatt összeharácsolta Mátyás büszke palotájának minden műkincsét, hajóra rakatta és a Duna—Tisza-közét is elpusztítva, nagy zsákmánnyal, több ezer fogollyal elhagyta Magyarországot.